

Турпанова Ж.А.

ДРАМАЛЫК ЧЫГАРМАЛАРДЫ ОКУТУУДА ИНТЕРАКТИВДҮҮ ЫКМАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУУ

Турпанова Ж.А.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ДРАМАТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Zh.A. Turpanova

THE USE OF THE INTERACTIVE METHODS IN TEACHING OF THE DRAMATIC WORKS

УДК: 371.3.82.1

Драмалык чыгармаларды окутууда анын жанрдык өзгөчөлүгү эске алынышы керек. Макалада драмалык чыгармаларды окутууда мугалимдерге ийкемдүү ыкмаларды тандоо жолу сунуш кылынат. Окуучулар драмалык чыгармалардын табиятын түшүнүү менен бирге, аны эркин талкуулоого үйрөнүшү шарт. Окутууда эң натыйжалуу жол – ар түрдүү методдорду колдонуу. Чыгармага карата сынчыл ой жүгүртө билүү, чыгарманы кабыл алуу, түшүнүү, дүйнө таанымын байытуу, фантазиясын өөрчүтүү, эстетикалык табитин калыптандыруу, адептүүлүккө, боорукердикке, кайрымдуулукка, гумандуулукка багыттоо сабактын негизги өзөгү. Бүгүнкү күндө эркин ойломго, аналитикалык өзгөчөлүккө негизделген билим баалуу. Билим берүүнүн бул түрү окуучунун жекече кайталангыстыгын, жөндөмүн, талантын, билгичтигин, көндүмүн калыптандырууга, активдүүлүгүн, өз алдынчалыгын өстүрүүгө багытталат.

Негизги сөздөр: интерактивдүү ыкма, диалог, талкуу, таанып-билүү, эркин ойлоо, жекече иштөө, топ менен иштөө, сынчыл ойлом, карама-каршы көз караш, пикир.

При обучении драматических произведений преподаватель должен учитывать её жанровую специфику. В статье предлагается выбор методов обучения драматических произведений. Наряду с пониманием характера драматических произведений, студенты должны научиться обсуждать их. Наиболее эффективный способ обучения использование различных методов. Направление на способность критически мыслить, понимание и восприятие произведения, расширение кругозора, развитие воображения, формирование эстетического вкуса, воспитание к доброте, благотворительности, гуманизму. Для повышения качества образования, на сегодняшний день актуально аналитическое и свободное мышление. Этот тип образования направлено на способность, талант, умение, знание, владение, активность, самостоятельность и уникальность каждого студента.

Ключевые слова: интерактивный метод, диалог, обсуждение, познание, свободное мышление, индивидуальная работа, групповая работа, критическое мышление, противоположные взгляды, мнение.

In the teaching of drama a teacher must take into account the specificity of the genre. The choice of methods of educating of dramaticss is offered in the article. Along with the understanding of the dramatic elements students must learn how to discuss them. The most effective method of educating is considered to be the use of the different methods. Guiding to the ability of the critical thinking, comprehending and perceiving the work, expanding the worldview, developing the

imaginative skills, forming the aesthetic taste, teaching to kindness, charity and humanism. Nowadays, the analytical and the free - thinking reminds topical, thus it is used in advancing the education. This type of the education is directed to the ability, talent, knowledge, possession, activity, independence and unicity of every student.

Key words: interactive method, dialogue, discussion, cognition, free thinking, individual work, group work, critical thinking, opposing views, opinion.

Драмалык чыгармаларды окутууда анын жанрдык өзгөчөлүгүн мугалим эске алып, сабактын сапатын өркүндөтүү үчүн ийкемдүү методдорду тандап алышы керек. Окуучулар драмалык чыгармалардын табиятын түшүнүү менен бирге, аны эркин талкуулоого үйрөнүшү шарт. Чыгармага карата сынчыл ой жүгүртө билүү, чыгарманы кабыл алуу, түшүнүү, дүйнө таанымын байытуу, фантазиясын өөрчүтүү, эстетикалык табитин калыптандыруу, адептүүлүккө, боорукердикке, кайрымдуулукка, гумандуулукка багыттоо сабактын негизги өзөгү. Бүгүнкү күндө эркин ойломго, аналитикалык өзгөчөлүккө негизделген билим баалуу. Билим берүүнүн бул түрү окуучунун жөндөмүн, талантын, жекече кайталангыстыгын, билгичтигин, көндүмүн калыптандырууга, өз алдынчалыгын, активдүүлүгүн өстүрүүгө багытталат. Интерактивдүү метод мугалим айткан маалыматты гана туура деп эсептебестен, ошол айтылган билимдин чындык экендигин окуучу өзүнүн жекече жолу, өз алдынча изденүүсү, жекече кыйналуу-толгонуусу аркылуу жетиши керек.

Драмалык чыгармаларды үйрөнүү үчүн аны сахнадан көрүүнүн өзү интерактивдүү көрүнүш. Анткени, окуучу мугалимдин түшүндүрмөсү, баяндоосу аркылуу драманы үйрөнбөстөн, өзү көрүп, ар бир уккан диалогго, мимика, ишарат, кыймыл-аракет, жаңсоо, тыным, кыймылга, сүрөттөө-декорацияга чейин жеке кабыл алуусу менен, эркин сынчыл ойлоо түшүнүгү аркылуу, өз дүйнө таанымын менен, угуу, көрүү, ой жүгүртүүсү аркылуу таанып-билүүсүнө өбөлгө түзүлөт. Ал эми ошол сахнадан көргөн, уккан, жоромолдогон, түшүнгөн, жетекерисинче, түшүнбөгөн, келише албаган пикирлерин талкуулоо, окуп, мугалимдин айтып берген баяндамасын анализдөөгө караганда кыйла майнаптуу. Эгерде сахнада көрүүгө мүмкүн болсо, анда чыгарманы өздөштүрүүнү, драманын

композициялык түзүлүшүн, образдар системасын, окуялардын өнүгүшү боюнча анализдөөнү өз-өзүнчө эмес, бардыгын тең камтып, ажырагыс биримдикте (бүтүндүктө) талдоого, жадагалса, актердук чеберчиликке баа берүүгө да мүмкүнчүлүк ачылат.

Интерактивдүү метод: диалог, талаш-тартыш, талкуулоо, акыл чабуулу, сынчыл ойлом, кырдаалга ылайык талкуу, издөө-иликтөө ишмердиги, эксперимент, топ аралык оюндар, долбоорлоо ж.б. ыкмалар аркылуу жүргүзүлөт. Адатта, мугалимдин акыл-насаат айтуусуна, ийне-жибине чейин талдап бергенине карабай, окуучу айтылгандын баарын сиңирип кабыл ала бербейт. Эгер окуучуга акыл-эсин ойготууга багытталган, ички толгонуусун жаратып, сезимине бүлүк түшүргөн, изденүүгө, рефлексияга түрткөн, ой жүгүртүү активдүүлүгүн жанданткан жогорудагы ыкмаларды туура тандалган иретте колдонгон сабак өтүлсө, окуучулар ар бир тапшырманы өз сезим-туюму, акыл элеги аркылуу өткөрүп, окуу-таанып билүү процессинде өзүнүн жекече жолун таба алат. Өзү жекече изденүүсү, өз акыл-ой түйшүгү, аракети аркылуу табылган билим гана эсте көбүрөөк сакталары аныкталган. Бул көндүмдөр, билимдер окуучунун жекече көз карашынын калыптануусуна негизги шарттарды түзөт.

Мектепте окуучулардын кабыл алуу деңгээлдери, интеллекти ар түрдүүчө болгондуктан, мугалим окутуу методдорун ылайыктап тандап алууда бир түрдүү эмес, ар түрдүү ыкмаларды пайдалануу керектигин дайыма эсине алуусу шарт. Жогоруда аталган пайыздык өлчөмдө эске алынбаган да кырдаал бар, ал 45% байланыш-коммуникация эч сүйлөшүүсүз өтөт.

Окутууда эң натыйжалуу жол – ар түрдүү методдорду колдонуу. Интерактивдүү методду колдонуудагы максат окуучуларга тигил же бул билимди комментарийлөө же маалымат берүү эле эмес, ошол билимди өздөштүрүү үчүн окуучулар өз ара аракеттенүү аркылуу ар тараптуу эркин ой жүгүртүү менен аналитикалык ой жүгүртүү, тапкычтык, билгичтик көндүмдөрүн калыптандырат.

Ролдук оюндарда, топторго бөлүүдө, эки-экиден иштөөдө артыкчылыктар бар: анда окуучулар бири-биринин оюн угуп, кайсы ой туура экенине баам салат. Топтун лидери ар бир топ мүчөсүнүн оюн жалпылап жеткирүүгө машыгат. Бири-бирин уга билүүгө үйрөнүшөт; окуучулар башка пикирлер да болушу мүмкүн экендигин, ал ойлор таптакыр башкача болорун байкашат; бир пикирге кошулууга, же аны жокко чыгарууда негиздүү, ынандыруу түшүндүрүү керек экендигин баамдашат. Ошондой эле, окуучу сүйлөө кебин өстүрөт, чечендик өнөрдүн көндүмдөрүн өздөштүрөт, уга билүү жөндөмү өркүндөйт, таанып-билүү, үйрөнүүнүн маани-маңызын түшүнүүгө жол ачылат, сынчыл ойлом көндүмүн өстүрөт, өзүнүн көз карашын билдирүүгө үйрөнөт, ар түрдүү жана ар тараптуу пикирлер боло тургандыгын байкайт, окуучунун өзүнө ишенүүсү иштелип чыгат. Топ менен иштей алууга үйрөнүшөт. Заман талабына ылайык мектептерде,

орто жана жогорку окуу жайларында интерактивдүү методду колдонуу менен окутуу иши күч алууда. Салттуу методдордон айырмаланып, окуучу менен мугалимдин биргелешип иштөөсүн алдын ала сезе билүү мугалим үчүн негизги шарт – бул өзүн башканын ордуна коюу жолу менен, башкача айтканда, мугалимдин окуучунун ордунда болсом, эмне кылат элем деген шартта окутуучу тарабынан сабакка даярдануу өтөт. Анткени мугалим суроо бергенде, ага кандай жооп айтыларын иликтеп, салмактап көрүшү зарыл. Эң жөнөкөй суроолордон татаал же өркүндөтүлгөн суроолорго кандай жооптор чыгат? Ой жүгүртүүгө түртмөлөйбү? Бул метод «акыл чабуулу» деп аталат. Анда берилген суроолорго түрдүү жооптор «туура эмес» делбей, кабыл алынат, сабактын жүрүшүндө өзүнөн өзү туура жооп алдыга чыгат, же сеники туура эмес деп айтылбай, ал окуучу түшүнгөнгө чейин жөнөкөйлөтүп, жеңилдетип жеткирүү, же башка окуучулар аркылуу бири-бирине командалык ынтымакташтыктын негизинде түшүнө алгыдай шарт түзүп берүүгө жетишүү керек. Окуучунун туура жыйынтык чыгарууга жетишүүсүнүн өзү сабактын максатына жеткендиги. Ар бир мугалим өзү ылайыктап интерактивдүү окутуу жолдорун, стратегияларын, элементтерин, ыкмаларын эркин тандап ала алат.

Джон Дьюи окуучулардын чыгармачыл жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө багытталган окуу материалын өздөштүрүүгө көмөктөшүүчү «сынчыл ойломдун» принциптерин жана калыптануу методикасын иштеп чыккан. Анда төмөндөгүдөй принциптер болгон: көп маанилүүлүктү, түшүнүктөрдүн, теориялардын мазмунун, сөздөрдүн, сүрөттөрдүн жана математикалык белгилердин жардамы аркылуу берүүнү билиш керек. Кандай гана концепция болбосун, аны өзүндүн сөздөрүн же символдорун аркылуу так берүү зарыл; Маалыматты кыскартууну жана жалпылоону билиш керек. Окуучулардын өздөрүнүн түзүмдөрүн, концептуалдык карта жана схемаларын түзүүгө үйрөтүү максатка ылайыктуу; конкреттүү нерседен алыстап, абстрактуу ойлоону билиш керек; кайсы гана кубулуштун болбосун, башкы жетектөөчү принциптерин табуу зарыл.

Окутуунун ийгиликтүү шарттары төмөнкүлөр: окуу материалын проблемалаштыруу; окуучунун активдүүлүгүн ойготуу; окутууну окуучунун турмушу менен оюн, эмгек ишмердиктери менен байланышы.

Проблемалык кырдаалдарды түзүүнүн методикалык ыкмалары:

- Мугалим окуучуларды карама-каршылыкка алып келет жана алардын өздөрүнө маселенин чечилишин табууну сунуштайт;
- Практикалык ишмердиктин карама-каршылыктарын беттештирет;
- Бир эле суроого бир канча көз караштарды билдирет;
- Кубулушту ар кайсы позицияларда карап көрүүнү сунуштайт;

- Салыштырууга, жалпылоого, жыйынтык чыгарууга шыктандырат;
- Конкреттүү суроолорду коёт;
- Проблемалык милдеттерди белгилейт.

Бенджамин Сэмюэль Блум педагогикалык көрсөткүчтөр системасын иштеп чыккан. Блум «толук өздөштүрүү концепциясына» негиз салган. «Окутуунун башкы максаттарынын бири – окуучуларды чыгармачыл ойлоону билгичтигине, проблемаларды чечүү жана максатка ылайыктуу, түйүндүү чечимдерди кабыл алууга үйрөнүү болуп эсептелет» – деген өзүнүн «Окуу максаттарынын негизги категорияларынын таксономиясы» аттуу 1956-жылы чыккан китебинде. Ал ой жүгүртүүнү, таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүнүн алты деңгээлин ажыраткан: 1-билүү; 2-түшүнүү; 3-колдонуу; 4-анализдөө; 5-синтездөө; 6-баалоо.

Заманбап мугалим ар бир сабагында өзгөчө жогорку класстын окуучуларына сабак өтүүдө талкуунун элементтерин пайдаланат. Ал сабактагы көтөрүлгөн проблемаларга окуучулардын көп түрдүү көз караш пикирлерин жаратуу, зарыл болсо алардын ар бирин ар тараптуу талкууга алуу жана тигил же бул темага ар бир окуучунун пикирин калыптандыруу зарыл.

Талкуу методу белгилүү проблема боюнча пикир алмашуу. Талкуу маалында окуучулар айткан көз караш өз ойлоруна же башка адамдардын пикирине таянуу менен жүрөт. С.А. Смирнова айткандай: «... Жакшылап уюштурулган талкуу окутуучулук жана өнүктүрүүчүлүк баалуулуктарга ээ. Көтөрүлгөн проблеманы терең түшүнүүгө, өз көз карашын коргоого, башкалардын ою менен да эсептешүүгө үйрөтөт» [5, 196-б.].

Талкууда тартыш маселелерге карата окуучулардын ортосунда келишпестиктерге жол берилет, анда ар бир окуучу өз көз карашын коргойт. Акыркы мезгилдерде топтук талкууларды мектеп тажрыйбасында пайдаланылып келе жатат. Талкуулоо сабагында ар ким өз чындыгын, чечилишин издейт. Окуучуларда чечендик, сөзмөрдүк көндүмдөр пайда болот, далилдер менен ой жоромолдорун тактоого, аныктоого үйрөнүшөт. Талкуулана турган маселенин багытына карата бир нече типтеги талкууларды уюштурсак болот. Сабакта мугалим класска негизги маселени айтып, анын чечилиши тууралуу божомолдорун билдирет же багытын түшүндүрөт. Божомолдор бир проблеманын тегерегинде жүрөт, аны

окуучулар ар тараптан изилдөөгө аракеттенишет. Окутуучу проблеманы чечүүгө курч маселе көтөрсө, чыгарманы талдоо маңыздуу жүрөт. Талкууларга окуучулар көнгөнгө чейин мугалим жөнгө салып турса, окуучулар эки-үч талкуу өткөргөндөн кийин мугалимдин иши жеңилдейт. Анткени топтун ар бир мүчөсүнүн өзүнө таандык милдети калыптанат.

Талкуу тобунда топтун жетекчиси мүчөлөрүн маселени чечүүгө үндөйт, аналитик ар түрдүү суроолору менен балким дагы бир башка чечилиши барбы дегендей суроолору аркылуу туура жоопко келгенге чейин, ойлоонууга түртмөлөйт, топтун дагы бир мүчөсү айтылган ойлорду кыскача жазып турат, талкууда ал топтун ойлорунан кандай жыйынтык чыкканын айтып турат, байкоочу убакытка жана топтун ар бир мүчөсүнө баа берип турат.

Интерактивдүү методду колдонууда сабак ийгиликтүү өтөт, окуучулар тез өздөштүрүүгө аракеттенишет жана эстеп калуу узакка созулат. Окуучулар билим тууралуу маалымат алып, аларды тажрыйба жүзүндө өз баштарынан кечиришет, же кайсы бир маселенин туура чечилишине ар тараптуу жоопторду сунуш кыла алышат жана аларды логикалуу туура түшүндүрүүгө далалат кылышат. Ар бир айтылган идеяларды, ойлорду кылдат иштеп чыгууга үйрөнүшөт, анткени логикасыз айтылган пикирлер оңой эле жокко чыгарын окуучулар сабактын жүрүшүндө түшүнүп калышат. Кандайдыр бир маселени чечүүдө өздөрүнүн жана башка окуучулардын тажрыйбасын пайдаланышат. Анткени өз оюна келбеген, бирок, туура пикирлерди топтоого жана кошууга үйрөнүшөт.

Адабияттар:

1. Айзерман Л.С. Научить видеть, чувствовать, понимать [Текст] / Л.С. Айзерман // Народное образование. - М., 1984. - №6. - С. 62-64.
2. Аскаров Р.Ф. Сценарий интегративного театрального урока [Текст] / Р.Ф. Аскаров // Открытая школа. - М., 1997. - №3. - С. 24-28.
3. Байгазиев С.О. Педагогикалык тажрыйба: Изденүүлөр жана табылгалар [Текст] / С.О. Байгазиев, С.К. Рысбаев. - Ф.: Мектеп, 1989. - 107-б.
4. Кудряшев Н.И. Методы обучения литературе [Текст] / Н.И. Кудряшев // Методика преподавания литературы: Под ред. З.Я. Рез. - М.: Просвещение, 1977. - С. 162.
5. Смирнова С.А. Педагогика, педагогические теории, системы, технологии [Текст] / С.А. Смирнова. - М.: Академия, 1999. - С. 317.

Рецензент: д.пед.н., профессор Батаканова С.Т.